V.T.FƏTULLAYEV
e-mail: vaqif.fatullayev@arti.edu.az
:https://orcid.org/0009-0005-2718-529X

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu
(Bakı şəh., A. Cəlilov küç., 86)

10.62021/0026-0028.2025.3.428

İKİLİ DİPLOM TƏŞƏBBÜSLƏRİ ALİ TƏHSİLDƏ QLOBAL İNTEQRASİYA ALƏTİ KİMİ

Xülasə. *Müasir qloballaşma və texnoloji inkişaflar ali təhsildə yeni çağırışlar və imkanlar yaradıb. Bu şəraitdə ikili diplom proqramları tələbələrə müxtəlif ölkələrin təhsil sistemlərində paralel təhsil almaq, multidissiplinar biliklər və beynəlxalq təcrübə qazanmaq imkanı verir. Proqramlar həm tələbələrin peşəkar bacarıqlarını artırır, həm də universitetlərin beynəlxalq nüfuzunu və əməkdaşlıq əlaqələrini genişləndirir. İkili diplom proqramları ali təhsil müəssisələrinin strateji inkişafı və qlobal rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi baxımından əvəzsiz vasitədir.*

Açar sözlər: *qloballaşma, ali təhsil, ikili diplom proqramları, beynəlxalqlaşma, pedaqoji təhsil, strateji inkişaf*

Giriş. XXI əsrdə cəmiyyətin sosial-iqtisadi və texnoloji inkişaf dinamikası ali təhsil sisteminə bir sıra yeni funksiyalar və gözləntilər yükləmişdir. Qloballaşmanın sürətlənməsi, əmək bazarının beynəlmiləlləşməsi, texnologiyanın təhsilə inteqrasiyası və bilik iqtisadiyyatının formalaşması ali təhsil müəssisələrini öz fəaliyyətlərini yenidən düşünməyə vadar edir. Artıq universitetlər yalnız yerli deyil, qlobal miqyasda rəqabətə davamlı olmalıdır. Bu çağırışlara cavab olaraq bir çox ali təhsil müəssisələri beynəlxalqlaşma strategiyaları çərçivəsində müxtəlif təşəbbüslər həyata keçirməkdədir. Onlardan biri də ikili diplom proqramlarıdır. Bu proqramlar, tələbələrə iki və ya daha çox ölkənin ali təhsil sistemlərində paralel təhsil alma imkanı yaradaraq, onların beynəlxalq bilik, bacarıq və təcrübələrini genişləndirir.

İkili diplom proqramları (İDP) bir və ya bir neçə xarici ali təhsil müəssisəsi ilə tərəfdaşlıq əsasında həyata keçirilir. Bu proqramlar çərçivəsində tələbələr həm akademik biliklər, həm də praktik bacarıqlar qazanaraq iki və ya daha çox universitetin diplomunu əldə edirlər. Təhsil prosesi iştirakçı universitetlər arasında koordinasiya olunur və müxtəlif ixtisas sahələrində strukturlaşdırılır [6]. İDP-lər ali təhsil müəssisələrinin beynəlxalq tanınmasını artırır, akademik əlaqələri gücləndirir və qlobal bacarıqlara malik məzunlar yetişdirməklə ali təhsilin keyfiyyətinə strateji təsir göstərir. Bu proqramlar həmçinin universitetlərarası inteqrasiyanı təşviq edir, innovativ tədris modellərinin yayılmasına şərait yaradır və tələbələr üçün inklüziv və çoxmədəniyyətli tədris mühitinin formalaşmasına imkan verir [6].

İkili diplom proqramlarının yaranma zərurəti və tarixi inkişafı. İkili diplom proqramlarının (İDP) yaranması və inkişafı ali təhsildə beynəlxalqlaşma meyillərinin güclənməsi ilə birbaşa əlaqədardır. Bu proqramların tarixi əsasən XX əsrin ikinci yarısına, xüsusilə 1980-ci illərdə Avropa və Şimali Amerika universitetləri arasında başlayan strateji əməkdaşlıqlara dayanır. Bu dövrdə universitetlər tələbələrə iki və ya daha çox ölkədə təhsil alaraq iki diplom əldə etmək imkanı yaradan modelləri inkişaf etdirməyə başladılar [9]. İDP-lər əvvəlcə mədəniyyətlərarası öyrənmənin təşviqi, beynəlxalq mübadilə imkanlarının genişləndirilməsi və tələbələrin fərqli akademik mühitlərdə təhsil alaraq bacarıq spektrlərini zənginləşdirməsi məqsədilə yaradılmışdı [13]. Zaman keçdikcə bu proqramlar qlobal əmək bazarına uyğun kadr ha-

zırlığında, akademik çevikliyin və universitetlərin beynəlxalq nüfuzunun artırılmasında effektiv vasitəyə çevrildi [4].

Müasir dövrdə İDP-lər ali təhsil müəssisələrinin qlobal reytinqlərdə mövqelərini möhkəmləndirməklə yanaşı, məzunların məşğulluq potensialını artırmaqda və müxtəlif təhsil sistemlərinin inteqrasiyasını təmin etməkdə mühüm rol oynayır [15]. Bu proqramlar universitetlərin strateji tərəfdaşlıqlar qurmasına, ikitərəfli akademik əməkdaşlıq formatlarının formalaşmasına və multidissiplinar tədqiqatların inkişafına da şərait yaradır [7]. İDP-lər həm də tələbələr üçün qlobal vətəndaşlıq, çoxmədəniyyətlilik, liderlik və uyğunlaşma bacarıqlarının inkişafı baxımından da faydalı sayılır [1].

İkili diplom proqramlarının məqsəd və üstünlükləri. İkili diplom proqramları müasir ali təhsilin qlobal trendlərinə cavab verən innovativ təhsil modellərindən biridir və tələbələrə müxtəlif istiqamətlərdə əhəmiyyətli üstünlüklər qazandırır. Bu proqramların əsas üstünlüklərindən biri təhsil müxtəlifliyi və akademik çeviklik baxımından yaratdığı imkanlardır. Belə proqramlar vasitəsilə tələbələr iki fərqli ölkənin ali təhsil sistemini təcrübədən keçirir, fərqli pedaqoji yanaşmalar və tədris metodologiyalarını mənimsəyirlər [10]. Bu isə onların düşüncə tərzinin genişlənməsinə, fərqli yanaşmalara açıq olmasına və kompleks məsələlərə adaptiv yanaşma bacarıqlarının formalaşmasına xidmət edir [14]. Bununla yanaşı, ikili diplom proqramları peşəkar və mədəni kompetensiyaların inkişafında da mühüm rol oynayır. Bu proqramlar çərçivəsində təhsil alan tələbələr yalnız nəzəri biliklərlə kifayətlənmir, həm də çoxmədəniyyətli və çoxdilli mühitlərdə effektiv ünsiyyət qurmaq, əməkdaşlıq etmək və liderlik bacarıqları əldə edirlər (Deardorff, 2006). Bu cür bacarıqlar müasir əmək bazarında yüksək qiymətləndirilir və məzunların qlobal və lokal kontekstlərdə uğurla fəaliyyət göstərməsinə imkan verir.

İkili diplom proqramlarının digər bir əhəmiyyətli üstünlüyü tələbələrin məşğulluq imkanlarını artırmasıdır. İki müxtəlif universitetin diplomunu əldə etmiş və beynəlxalq təcrübəyə malik məzunlar daha rəqabətli namizədlər kimi çıxış edirlər [13]. İşəgötürənlər bu məzunları daha çevik, beynəlxalq təcrübəyə malik və kompleks problemləri effektiv şəkildə həll edə bilən mütəxəssislər kimi dəyərləndirirlər. UNESCO-nun və OECD-nin hesabatlarında da göstərildiyi kimi, beynəlxalq təhsil təcrübəsinə malik şəxslər əmək bazarında daha geniş şanslara sahibdirlər [12]. Həmçinin ikili diplom proqramları ali təhsil müəssisələrinin beynəlxalq reputasiyasının möhkəmləndirilməsi baxımından da əhəmiyyətlidir. Belə təşəbbüslər universitetlərin beynəlxalq akademik reytinqlərdə mövqeyinin yaxşılaşmasına, beynəlxalq tərəfdaşlıq şəbəkələrinin genişlənməsinə və elmi əməkdaşlıqların artmasına müsbət təsir göstərir [1].

Xüsusilə pedaqoji sahədə tətbiq olunan ikili diplom proqramları gələcək müəllimlərin peşəkar hazırlığını gücləndirmək baxımından xüsusi aktuallığa malikdir. Bu cür proqramlar tələbələrə təkcə dərs demə bacarıqları deyil, eyni zamanda təhsil siyasəti, idarəetmə, kurikulum dizaynı və sinifdaxili psixososial amillər üzrə də bilik və bacarıqlar qazandırır [2]. Beləliklə, müəllimlər müasir təhsil ehtiyaclarına cavab verə bilən, innovativ yanaşmalar tətbiq edən və inklüziv tədris mühitləri yaradan peşəkarlar kimi formalaşırlar.

İDP-lərin strateji və institusional əhəmiyyəti. İDP-lər ali təhsil müəssisələrinin strateji inkişafında mühüm rol oynayır. Bu proqramlar vasitəsilə universitetlər yalnız tələbə və müəllim mobilliyini təmin etmir, həm də ortaq elmi-tədqiqat layihələrinin icrasına, birgə elmi nəşrlərin hazırlanmasına və müxtəlif akademik sahələr üzrə mütəxəssislərin mübadiləsinə zəmin yaradır [17]. Bu cür əməkdaşlıq platformaları bilik və təcrübə paylaşımına şərait yaradır, müxtəlif elmi məktəblərin yanaşmalarının inteqrasiyasını asanlaşdırır və beynəlxalq elmi standartlara uyğunlaşdırmanı sürətləndirir. Beləcə, İDP-lər institusional səviyyədə elmi potensialın artırılmasına, biliklərin translokasiyasına və ali təhsil müəssisələrinin beynəlxalq reytinqlərdə mövqeyinin yaxşılaşmasına xidmət edir [10]. Bununla yanaşı, İDP-lər ali təhsildə keyfiyyətin yüksəldilməsi, multidissiplinar yanaşmaların təşviqi və tələbələrin kompleks qlobal bacarıqlarla silahlanması baxımından da əhəmiyyətlidir. Müxtəlif ölkələrin təhsil sistemləri ilə qarşılıqlı əlaqə tələbələrə bir mövzuya fərqli nəzəri çərçivələrdən yanaşmaq imkanı verir,

bu isə onların tənqidi və analitik düşüncə qabiliyyətlərini inkişaf etdirir. İkili diplom proqramları çərçivəsində aparılan tədris prosesləri tələbələrdə qlobal kontekstdə problemləri anlama və onları effektiv şəkildə həll etmə bacarığını formalaşdırır. Eyni zamanda, bu proqramlar tələbələrdə adaptasiya qabiliyyəti, çoxmədəniyyətli mühitlərdə işləmək bacarığı, əməkdaşlığa əsaslanan öyrənmə və liderlik kimi mühüm kompetensiyaların inkişafına töhfə verir [13] [16].

Digər mühüm cəhət isə İDP-lərin universitetlərin beynəlxalq arenada görünürlüyünün artırılmasına verdiyi töhfədir. İkili diplom proqramları (İDP) universitetlərin beynəlxalq tanınmasını artırır, brend dəyərini gücləndirir və xarici tələbələrin cəlbində üstünlük yaradır. Onlar təkcə akademik deyil, həm də strateji kommunikasiya vasitəsi kimi çıxış edir, ali təhsil müəssisələrinin qlobal universitet modelinə keçidini sürətləndirir [11] [3].

Nəticə. İkili diplom proqramları (İDP) müasir ali təhsilin qlobal çağırışlarına cavab verən strateji və innovativ yanaşmalardan biri kimi çıxış edir. Qloballaşma, əmək bazarının beynəlmiləlləşməsi və təhsildə rəqabət dinamikasının artması ali təhsil müəssisələrini öz fəaliyyətlərini beynəlxalq səviyyədə yenidən düşünməyə vadar edir. Bu kontekstdə İDP-lər tələbələr üçün çoxölkəli akademik təcrübə, peşəkar və mədəni kompetensiyaların formalaşması, daha geniş məşğulluq imkanları və qlobal bacarıqların inkişafı baxımından mühüm imkanlar yaradır. İki və ya daha çox ali təhsil sistemində təhsil alan tələbələr analitik düşüncə, adaptasiya, liderlik və çoxmədəniyyətli mühitdə fəaliyyət göstərmək kimi müasir bacarıqlarla silahlanırlar ki, bu da onların əmək bazarında rəqabətliliyini artırır.

İDP-lər ali təhsil müəssisələri üçün də strateji və institusional üstünlüklər qazandırır. Bu proqramlar universitetlərin beynəlxalq əməkdaşlıq şəbəkələrini genişləndirir, elmi-tədqiqat potensialını artırır, akademik mobilliyi və biliklərin translokasiyasını təşviq edir.

Ümumilikdə, İDP-lər ali təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində, tələbələrin və müəllimlərin beynəlxalq təcrübə qazanmasında və universitetlərin qlobal təhsil məkanında dayanıqlı mövqe tutmasında əvəzsiz rol oynayır. Bu baxımdan, İDP-lərin genişləndirilməsi və dayanıqlı şəkildə idarə olunması, həm tələbə fərdi inkişafı, həm də ali təhsil sistemlərinin qlobal rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün prioritet istiqamət kimi diqqətdə saxlanmalıdır.

Problemin aktuallığı: XXI əsrin sürətlə qloballaşan və texnoloji inkişaf edən dünyasında ali təhsil sistemləri qarşısında yeni çağırışlar yaranmışdır. Əmək bazarının beynəlxalqlaşması və rəqabətin artması ali təhsil müəssisələrini öz fəaliyyətlərini yenidən nəzərdən keçirməyə vadar edir. Bu şəraitdə ikili diplom proqramları tələbələrə fərqli ölkələrin təhsil sistemlərində təhsil almaq, beynəlxalq bilik və bacarıqlarını artırmaq üçün unikal imkanlar təqdim edir. Belə proqramlar həm tələbələrin, həm də universitetlərin qlobal rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

İşin elmi yeniliyi: İkili diplom proqramları müasir ali təhsildə multidissiplinar və innovativ yanaşma kimi yeni təhsil modellərinin formalaşmasında əsas rol oynayır. Bu proqramlar tələbələrin müxtəlif tədris metodları, mədəniyyətlərarası ünsiyyət və peşəkar bacarıqlarla zənginləşməsinə şərait yaradır. Eyni zamanda, bu sahədə idarəetmə və strategiya məsələlərinə dair elmi tədqiqatlarda hələ də müəyyən boşluqlar mövcuddur. Buna görə, ikili diplom proqramlarının təkmilləşdirilməsi və onların ali təhsil müəssisələrinin strateji inkişafına töhfəsi haqqında yeni elmi yanaşmaların işlənməsi zəruridir.

İşin praktik əhəmiyyəti: İkili diplom proqramları tələbələrin əmək bazarında rəqabət qabiliyyətini artırmaqla yanaşı, universitetlərin beynəlxalq tanınmasını və elmi əməkdaşlıq əlaqələrini genişləndirir. Bu proqramlar vasitəsilə tələbələr yalnız nəzəri biliklərlə kifayətlənməyib, həm də çoxmədəniyyətli və çoxdilli mühitdə effektiv fəaliyyət göstərmək bacarıqlarını əldə edirlər. Xüsusilə pedaqoji sahədə tətbiq olunan İDP-lər gələcək müəllimlərin peşəkar inkişafına, müasir təhsil metodlarının mənimsənilməsinə və inklüziv tədris mühitlərinin yaradılmasına mühüm töhfə verir.

Ədəbiyyat

1. Altbach, P. G., & Knight, J. (2007). The internationalization of higher education: Motivations and realities. *Journal of Studies in International Education, 11*(3-4), 290–305. https://doi.org/10.1177/1028315307303542
2. Darling-Hammond, L. (2010). *Teacher education and the American future*. Journal of Teacher Education, 61(1-2), 35–47.
3. de Wit, H., & Altbach, P. G. (2021). *Internationalization in higher education: Global trends and recommendations for future*. Center for International Higher Education.
4. De Wit, H., & Hunter, F. (2015). Understanding internationalization of higher education in the European context. In Curaj, A., Matei, L., Pricopie, R., Salmi, J., & Scott, P. (Eds.), *The European Higher Education Area* (pp. 41–57). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-20877-0_4
5. Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10(3), 241–266.
6. Fatullayev, V. (2025). Analysis of Challenges Encountered in the Implementation of Dual Degree Programs in Pedagogical Higher Education Institutions . International Journal of Pedagogy, Innovation and New Technologies, 12(1), 30–39. https://doi.org/10.71358/ijpint.2326
7. Huang, F. (2007). Internationalization of higher education in the developing and emerging countries: A focus on transnational higher education in Asia. *Journal of Studies in International Education, 11*(3-4), 421-432. https://doi.org/10.1177/1028315307303919
8. Javadov, Ilham. (2014). MONITORING AND ASSESSMENT OF STUDENT ACHEVEMENTES: MODERN APPROACHES. Azerbaijan Journal of Educational Studies. 4. 37-41.
9. Knight, J. (2004). Internationalization remodeled: Definition, approaches, and rationales. *Journal of Studies in International Education, 8*(1), 5–31. https://doi.org/10.1177/1028315303260832
10. Knight, J. (2011). *Education hubs: A fad, a brand, an innovation?* Journal of Studies in International Education, 15(3), 221-240.
11. Marginson, S. *Dynamics of national and global competition in higher education*. Higher Education, 52(1), 1-39. –2006.
12. OECD. (2020). *Education at a Glance 2020: OECD Indicators*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/69096873-en
13. Qiang, Z. (2003). Internationalization of higher education: Towards a conceptual framework. *Policy Futures in Education, 1*(2), 248-270. https://doi.org/10.2304/pfie.2003.1.2.5
14. Reichert, S., Wächter, B. (2000). *The Globalisation of Education and Training: Recommendations for a Coherent Response of the European Union*. ACA Papers on International Cooperation in Education.
15. Streitwieser, B., Ogden, A. C. (2016). *International Higher Education's Scholar-Practitioners: Bridging Research and Practice*. Symposium Books.
16. Teichler, U. (2004). *The changing debate on internationalisation of higher education*. Higher Education, 48(1), 5–26.
17. Yemini, M., Sagie, N. *Research on internationalisation in higher education – Exploratory analysis*. Perspectives: Policy and Practice in Higher Education, 20(2-3), 90-98. – 2016.

V.T.Fatullayev

Dual Degree Initiatives as a Tool for Global Integration in Higher Education

Summary

Modern globalization and technological advancements have introduced new challenges and opportunities in higher education. Dual degree programs provide students with the opportunity to study simultaneously in multiple countries' education systems, acquiring multidisciplinary knowledge and international experience. These programs enhance students' professional skills and expand universities' international reputation and cooperation networks. Dual degree initiatives are indispensable tools for the strategic development of higher education institutions and improving their global competitiveness.

Keywords: *globalization, higher education, dual degree programs, internationalization, pedagogical education, strategic development*

В.Т.Фатуллаев

Двойные дипломные инициативы как инструмент глобальной интеграции в высшем образовании

Резюме

Современная глобализация и технологический прогресс создают новые вызовы и возможности в сфере высшего образования. Программы двойного диплома предоставляют студентам возможность параллельно обучаться в системах образования нескольких стран, получая междисциплинарные знания и международный опыт. Эти программы способствуют развитию профессиональных навыков студентов и расширяют международную репутацию и сеть сотрудничества университетов. Инициативы двойного диплома являются незаменимыми инструментами стратегического развития высших учебных заведений и повышения их глобальной конкурентоспособности.

Ключевые слова: *глобализация, высшее образование, программы двойного диплома, интернационализация, педагогическое образование, стратегическое развитие*

Rəyçi: p.ü.f.d., dos. İ.Cavadov

Redaksiyaya daxil olub: 05.08.2025